

Handleiding bij de video

Vergeeten kinderen deel 2

Een documentaire
over kinderen die
getuige zijn
geweest van
huiselijk geweld

NIZW
Clé Jansen Videoproducties

© 2004 Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW

Tekst Ingrid Ligtermoet, NIZW Jeugd

Producent Clé Jansen Videoproducties

Research en scenario Anne-Mieke van den Berg

ISBN 90-5957-261-0

NIZW-bestelnummer E 9008

Deze handleiding is tevens te downloaden van
www.kindermishandeling.info

De documentaire kwam tot stand met subsidie van:

- Ministerie van Justitie, directie Jeugd en Criminaliteitspreventie
- Ministerie van VWS, directie GVO
- Stichting Voorkoming van Kindermishandeling
- Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid
- Stichting Kinderpostzegels Nederland
- Nationaal Fonds Kinderhulp
- LSOP / Politie Onderwijs- en Kenniscentrum
- Provincie Zuid-Holland, Bureau Maatschappelijke Ontwikkeling

---

Inhoud

Inleiding 4

1 Inhoud van de film 7

- Ben 7
- Alexandra 8
- Amresh 8
- Mariah 8
- Tequise 9
- Therapiegroep *Kamil* 9

2 Thema's 10

- Beleving en gevolgen 10
- Omgeving en steun 14
- Hulp en verwerking 17

3 Suggesties voor gebruik 20

- De film in drie delen laten zien 20
- Discussievragen 20
- Werkvormen 22

4 Meer informatie 25

- Literatuur 25
- Websites 26
- Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) 27

Inleiding

Het ergste is als je weet dat mensen het weten en er toch niets van zeggen. Dan wordt niet alleen je probleem ontkend maar jij ook als mens.

Kinderen en huiselijk geweld

Ieder jaar zijn in Nederland zo'n 50.000 tot 80.000 kinderen slachtoffer van kindermishandeling. Zeker is dat nog veel meer kinderen *getuige* zijn van huiselijk geweld. Ze zien en horen regelmatig het ernstige fysieke en verbale geweld tussen hun ouders. Een groot percentage is naast getuige tevens slachtoffer van dit geweld. Voor de gevolgen die huiselijk geweld voor kinderen kan hebben maakt dit weinig uit: die zijn vaak minstens even traumatisch. Dit blijkt ook uit de documentaire *Vergeten Kinderen deel 2*. In deze film komen kinderen en volwassenen aan het woord die of alleen getuige, of getuige én slachtoffer zijn geweest van huiselijk geweld.

Vergeten kinderen deel 1 is een korte documentaire over de cursus *Let op de Kleintjes*. Dit is een cursus voor kinderen die huiselijk geweld hebben meegemaakt. De film is bedoeld voor moeders die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld. Daarnaast is de videoband voor beroepskrachten, zodat zij bekendheid kunnen geven aan de cursus.

Vergeten kinderen

Kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld werden in het verleden vaak vergeten. Dat is onacceptabel omdat de gevolgen van huiselijk geweld talrijk en ingrijpend zijn voor kinderen. Soms krijgen ze fysieke problemen, en heel vaak emotionele problemen. De gevolgen zijn onder meer afhankelijk van de aard en duur van het geweld, de leeftijdsfase, sekse, de verhouding met de ouders, de overlevingsstrategieën die het kind heeft ontwikkeld. Maar ook steun uit de omgeving is van invloed op de gevolgen. De omgeving kan zeker iets betekenen voor kinderen die getuige en vaak ook slachtoffer zijn van huiselijk geweld.

Doel van de documentaire

Hoewel de aandacht voor deze vergeten groep groeit, is er nog steeds sprake van een taboe rond huiselijk geweld. Vaak durven

kinderen het niet te vertellen en durven mensen om hen heen het niet bespreekbaar te maken of in te grijpen. Doel van deze documentaire is dan ook om het zwijgen rond huiselijk geweld te helpen doorbreken. Om duidelijk te maken dat kinderen die hiervan getuige zijn niet vergeten mogen worden. Zij hebben juist ondersteuning nodig en de film biedt aanknopingspunten voor hoe de omgeving dit kan bieden. Ondersteuning is erg belangrijk omdat daardoor de gevolgen en de schade beperkt kunnen blijven. Maar ook om een cyclus van geweld te doorbreken: uit onderzoek blijkt dat deze kinderen meer risico lopen om later zelf dader of (opnieuw) slachtoffer te worden. Door op tijd iets te doen, kan dit worden voorkomen.

Doelgroep

Vergeten kinderen Deel 2 is specifiek gemaakt voor beroepskrachten (al dan niet in opleiding) die met kinderen werken of via hun werk met deze kinderen te maken kunnen krijgen:

Leerkrachten, leidsters in kindercentra, maatschappelijk werkers, jeugdhulpverleners, welzijnswerkers; jeugdartsen, jeugdverpleegkundigen, en andere medewerkers van de GGD; medewerkers van het consultatiebureau, kraamverzorgsters en huisartsen;

politieagenten en andere medewerkers bij de politie; medewerkers in de vrouwenopvang en de psychiatrie; medewerkers bij kindertelefoons en andere telefonische hulpdiensten; advocaten, rechters en reclasseringsmedewerkers; medewerkers van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK), et cetera.

Ook valt te denken aan gebruik van de film in samenwerkingsverbanden en platforms die zich richten op huiselijk geweld. Uiteraard is de film eveneens geschikt voor voorlichtingsbijeenkomsten voor andere doelgroepen zoals vrijwilligers of platte-landsvrouwen, en voor iedereen die geïnteresseerd is in het onderwerp.

Over deze handleiding

Deze handleiding is specifiek bedoeld voor opleiders, docenten en trainers in de instellingen waar bovengenoemde beroepskrachten werken. In hoofdstuk 1 vindt u een beschrijving van de inhoud van de film en de hoofdpersonen. Hoofdstuk 2 gaat in op thema's die in de film aan de orde komen. Hoofdstuk 3 biedt

suggesties voor gebruik, waaronder algemene tips en werkvormen die u in groepen kunt gebruiken. Ook zijn bij ieder thema mogelijke discussievragen opgenomen.

In hoofdstuk 4 staan verwijzingen naar literatuur en websites waar meer informatie te vinden is over de onderwerpen uit de film. Ook wordt uitgelegd wat het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) kan betekenen voor beroepskrachten die te maken krijgen met een kind of gezin in een situatie van huiselijk geweld. Tot slot wordt verteld waar *Vergeten kinderen deel 1* over gaat.

I Inhoud van de film

Vergeten Kinderen deel 2 is een documentaire van een uur met vijf hoofdpersonen: Ben, Alexandra, Amresh, Mariah en Tequise. Zij vertellen over hun eigen ervaringen met huiselijk geweld.

Twee van hen, Tequise en Mariah, zijn nog kind. Om hun verhaal compleet te maken komen ook anderen aan het woord. Naast Tequise komt haar moeder met haar verhaal in beeld en zien we Tequise in therapie bij het Kinder- en Jeugdtraumacentrum. Ook Mariah's moeder vertelt haar verhaal. De vertrouwenspersoon en een vriendin van de oude school van Mariah geven aan wat zij hebben betekend voor haar.

De drie andere hoofdpersonen zijn volwassen. Een van hen, Ben Rensen, is jeugdarts. Hij vertelt over zijn jeugd. Maar ook horen we hem tijdens zijn werk praten met twee jonge kinderen die momenteel getuige zijn van huiselijk geweld. Daarnaast vertelt Daniëlle Steggink over therapiegroep *Kamil*. We zien haar aan het werk met twee kinderen.

Alle personen in de documentaire komen afwisselend aan het woord. Langzamerhand worden de verhalen compleet, waarbij verschillende onderwerpen aan bod komen. De film is onder te verdelen in drie hoofdthema's: beleving en gevolgen, omgeving en steun, hulp en verwerking.

Hieronder wordt eerst het verhaal van de vijf hoofdpersonen kort samengevat (sommige namen zijn gefingeerd). Daarna wordt therapiegroep *Kamil* nader toegelicht.

Ben

Ben is een man van 52 jaar. Hij komt uit een groot gezin. We zien hem als hij in zijn eigen tuin beelden laat zien die hij zelf heeft gehouwd. Het zijn voornamelijk beelden van kinderen die in elkaar gedoken zitten. Hij vertelt over vroeger. Zijn vader dronk veel en werd dan heel agressief. Er was een voortdurende dreiging van geweld en in het weekend moest het gezin vaak voor vader vluchten. Ben is jeugdarts geworden en werkt nu zelf met kinderen. In een gebouw horen we hem praten met twee kinderen die momenteel in een situatie van huiselijk geweld verkeren. Vervolgens vertelt hij wat de omgeving in dat geval volgens hem wel en wat niet moet doen.

Alexandra

Alexandra is een vrouw van 35 jaar. Haar ex-vriend heeft haar vaak mishandeld en haar zoontje Mischa heeft dat gezien. Mischa is te zien in *Vergeten kinderen deel 1* (zie hoofdstuk 4), waar hij deelneemt aan de cursus *Let op de kleintjes*. Alexandra is vroeger thuis ook mishandeld door haar vader. Haar moeder deed hier niets aan. Alexandra vindt dit heel erg. We zien haar wanneer ze een brief aan haar moeder voorleest: *Waarom koos je niet voor je kinderen?* Later vertelt ze hoe therapie en de brieven haar helpen om te gaan met de gevolgen van haar verleden, en over haar eigen rol als moeder.

Amresh

Amresh is een jongen van 24 jaar. Zijn vader gebruikte onder invloed van alcohol regelmatig geweld tegen zijn moeder. Amresh vertelt dat hij op een gegeven moment zelf ook veel ging drinken en agressief werd. Hij kon niet meer voor zijn eigen daden instaan en werd een gevaar voor zichzelf en anderen. Toen heeft hij hulp gezocht en is in therapie gegaan. Amresh schrijft nu rapsongs over zijn ervaringen. Hij probeert wat hem is overkomen een positieve wending te geven en staat open om anderen te helpen met zijn ervaringen. Ook zegt hij zijn vader te hebben vergeven. Aan het eind van de film horen we een van zijn rapsongs. Hij benadrukt dat hij vastbesloten is op zijn eigen manier verder te gaan met zijn leven.

Mariah

Mariah is een meisje van 14 jaar. Mariah's vader gebruikte met grote regelmaat geweld tegen moeder en de kinderen. Ze vertelt dat het op een gegeven moment niet meer lukte smoesjes te verzinnen voor de lichamelijke tekenen van mishandeling. Toen heeft ze het aan een vriendin en de vertrouwenspersoon op haar middelbare school verteld. Mariah was opgelucht dat ze erover kon praten. Uit het verhaal van de vertrouwenspersoon van school wordt duidelijk dat zij in overleg met Mariah iets heeft gedaan met de signalen van Mariah. Mariah heeft zo de bal aan het rollen gebracht. Haar ouders zijn nu gescheiden. Anneke is de moeder van Mariah. Parallel aan het verhaal van Mariah vertelt zij meer over wat er is gebeurd en hoe zij daar tegenaan kijkt. Tegen het eind van de documentaire komt Mariah

tot de slotsom dat haar vader niet snapt wat hij allemaal heeft gedaan. Dat zou ze hem wel eens willen vertellen.

Tequise

Tequise is een meisje van 12 jaar. Ze gaat naar het lyceum en woont samen met haar moeder en broertje. Tequise vertelt dat haar moeders ex-vriend haar moeder maar ook Tequise zelf mishandelde. Vooral als hij alcohol en drugs tegelijk had gebruikt. Tequise vond hem dan raar doen. Als ze vertelt over wat hij haar aandeed, moet ze huilen over het onrecht: *Dan moest ik ook nog boven op mijn kamer zitten. Nou dan denk je ook: jij moet eerder op je kamer zitten*. Later in de film zien we dat Tequise in therapie is gegaan.

Sabrina is Tequises moeder. Sabrina vertelt dat zij zelf als kind ook al getuige en slachtoffer was van ernstig huiselijk geweld. Ze vertelt over de inzichten die ze door het verleden heeft gekregen: *Kinderen hebben een veel groter besef dan mensen denken. Wat mij is aangedaan is hun ook weer aangedaan*.

Therapiegroep Kamil

In de documentaire geeft Daniëlle Steggink therapie aan twee kinderen van 5 en 6 jaar. Deze therapie is nog in ontwikkeling. Ze heeft er een boekje voor geschreven en getekend: *Kamil, de groene Kameleon*¹. De therapie bestaat uit ongeveer vijftien sessies waarin de verwerking van de meegemaakte gebeurtenissen centraal staat. Thema's zijn: machteloosheid, schuldgevoel, emoties (met specifieke aandacht voor het uiten van boosheid), wat kun je doen als er (weer) ruzie is en loyaliteit. Naast de therapie komen ook de ouders ongeveer acht keer bij elkaar om meer inzicht te krijgen in wat het voor hun kind betekend heeft om huiselijk geweld mee te maken.

De kinderen in de film hebben meerdere malen geweld tussen hun ouders meegemaakt. Voorafgaand aan de therapie maakten beide kinderen volgens Daniëlle Steggink een gespannen indruk en zaten niet lekker in hun vel. Het meisje was in het contact op haar hoede. Ze maakte een gesloten indruk en liet weinig emoties zien. Het jongetje had gedragsproblemen. Hij was snel gefrustreerd en kon daarbij agressief reageren. Ook kon hij snel wisselen van emoties.

¹ Steggink, D. *Kamil, de groene kameleon*. Amsterdam: SWP, 2002

2 Thema's

Als het gaat om kinderen die getuige zijn (geweest) van huiselijk geweld, zijn verschillende thema's belangrijk. In de film komen aan de orde: beleving en gevolgen, omgeving en steun, hulp en verwerking. Dit hoofdstuk geeft voorbeelden van wat de personen in de documentaire over deze thema's zeggen.

Volledig beeld

Er zijn veel meer gevolgen te benoemen dan in de documentaire aan de orde komen. Ook over steun uit de omgeving en wat therapie kan betekenen is veel meer te zeggen. In hoofdstuk 3 vindt u discussievragen en werkvormen om verder van gedachten te wisselen over de thema's. In hoofdstuk 4 vindt u literatuur en websites waar meer over de thema's is te vinden.

Beleving en gevolgen

In de documentaire komen enkele gevolgen naar voren die het ervaren van huiselijk geweld met zich mee kan brengen.

ANGST

Angst speelt door alle verhalen. Daniëlle vertelt over de twee kinderen in de therapie dat zij gespannen waren en niet lekker in hun vel zaten. Amresh:

Ik weet nog dat ik naar de kamer van mijn zus toe rende en dat ik samen met haar onder 't bed ging liggen. Ik scheet in mijn broek voor die kerel.

SCHAAMTE

Tequise schaamde zich tegenover haar vriendinnen voor de ex-vriend van haar moeder:

Ik was altijd bang dat hij drugs zou gaan gebruiken waar mijn vriendinnen bij waren.

PROBLEMEN OP SCHOOL

Ben vertelt dat hij ook problemen kreeg op school:

Voor lachen en spelen moet je geen angst hebben, moet je ruimte hebben en vrij zijn. Op school ging het niet goed, dus werd je ook nog gepest op school.

BUITENGESLOTEN WORDEN

Kinderen waarmee 'iets' is worden vaak buitengesloten door de omgeving. Of, zoals Ben zegt:

Je valt buiten de boot als kind, je hebt het gevoel dat je er niet echt bij hoort. Je leeft onder een soort glasstolp.

IDENTITEITSPROBLEMATIEK

Niet alleen ten tijde van het geweld, maar ook later zitten getuigen en slachtoffers met de gevolgen ervan. Amresh:

Ik zit nu met de gebakken peren, met het probleem dat ik niet weet wie ik ben.

Grensvlak

Veel negatieve gevolgen voor het kind zelf, vormen tegelijkertijd een overlevingsstrategie. Overlevingsstrategieën hebben op het moment van de gebeurtenissen een functie: zij helpen iemand een ondraaglijke situatie te overleven. Gevolgen en manieren om te overleven lopen vaak in elkaar over. Hieronder een aantal gevolgen die tegelijkertijd ook een overlevingsstrategie vormen.

DADERGEDRAG

Ook sekse is van invloed op de gevolgen en overlevingsstrategieën. Uit onderzoek blijkt dat meisjes ertoe neigen hun angst en verdriet naar binnen te richten. Jongens richten hun gevoelens van onmacht en boosheid eerder naar buiten. Ook dadergedrag is een seksespecifiek gevolg te noemen. Het jongetje dat bij Daniëlle in therapie zit kon volgens haar agressief reageren en in zijn spel was agressie vaak een thema. En Amresh vertelt:

Ik was gigantisch veel aan het drinken en ik was een gevaar, voor mezelf en ook voor anderen.

ZICH AFSLUITEN VAN DE BUITENWERELD

Getuige en slachtoffer zijn van huiselijk geweld heeft ook als gevolg dat kinderen zich af gaan sluiten van de buitenwereld. Ze voelen al snel dat er iets niet klopt en gaan zich dan isoleren.

Alexandra:

Van kleins af aan voelde ik me al anders dan anderen, leefde mijn eigen leventje.

Sabrina:

Ik ging in de kast zitten, sprak met niemand, kroop weg, at niet. Je gaat eigenlijk een wereld creëren waarin je jezelf veilig stelt. Als je voor gek werd verklaard vielen ze je niet lastig.

EMOTIES AFSLUITEN

Ook het afsluiten en wegdrukken van emoties is zowel een ernstig gevolg als een overlevingsstrategie. Daniëlle zegt over het meisje dat ze in therapie heeft dat ze weinig emoties liet zien. Het was moeilijk te achterhalen wat er in het meisje omging en over de gebeurtenissen had ze nog nooit gesproken.

Alexandra:

Ik was gesloten, zei niets meer. En dat zie ik bij Mischa dus ook terug.

Tequise:

Nee, ik wilde er echt niet meer over praten, ik dacht als ik het vergeet heb ik er ook niet zo veel last van.

Tequise vertelt zelfs dat ze op een gegeven moment ook fysieke gevoelens als pijn niet meer voelde:

Meestal als ik moest huilen, dan hield ik het in. En later, als hij sloeg, dan deed het ook niet echt pijn meer.

LOYAAL ZIJN

Hiervoor werden strategieën benoemd die kinderen inzetten om zelf te kunnen overleven in een ernstige situatie. Er zijn ook meer naar buiten gerichte overlevingsstrategieën. Deze zijn er vooral op gericht de hele situatie te 'redden'. Loyaal zijn is hiervan een voorbeeld. Ouders zijn namelijk de basis van het bestaan van een kind. Een kind is afhankelijk van hen. Je ouders afvallen is dan ook een grotere bedreiging dan iets doen om de situatie in stand te houden, blijkt ook in de film.

Zo zegt Mariah tegen de schoolarts over haar vader:

Papa kan er niets aan doen, want eigenlijk zitten er twee mensen in zijn hoofd.

Alexandra is boos op haar moeder omdat die haar niet beschermd heeft. Amresh daarentegen komt op voor zijn moeder.

Zijn lied gaat over:

Hoe ze ons toch nog heeft kunnen opvoeden, zo haar best heeft gedaan en respect voor mijn moeder daarvoor.

Ook naar zijn vader voelt Amresh nog loyaliteit, blijkt uit het refrein waarin hij zingt:

Dat wat er ook is gebeurd, ik het hem vergeef.

Ben legt uit hoe loyaliteit als overlevingsstrategie volgens hem werkt:

Dat noemen ze het geslagen-hond-fenomeen: de hand die je voedt bijt je niet.

PARENTIFICATIE

Ook parentificatie is een meer naar buiten gerichte overlevingsstrategie. Daarmee wordt bedoeld dat kinderen zich volwassener gaan gedragen dan normaal. Ze gaan dan taken en verantwoordelijkheden overnemen die normaal gesproken bij ouders horen. De rollen draaien om: het kind gaat voor de ouders zorgen. Dit heeft een duidelijke functie. Een kind voelt op die manier dat het nodig is en dat het de situatie enigszins kan beheersen. En dat is beter dan je machteloos en nutteloos voelen. Amresh vertelt:

Toen was ik het echt zat dat mijn vader mijn moeder sloeg. Toen heb ik mijn zussen naar boven gestuurd en tegen mijn vader gezegd: als je dat nog één keer doet dan maak ik je dood, dan vermoord ik je. Hij keek me aan, zei niets, pakte zijn jas en is naar buiten gelopen. En ik wilde mijn moeder troosten maar die wilde er ook maar heel weinig van weten en liep weg.

Dit voorval heeft ervoor gezorgd dat zijn vader de huissleutel bij hem inleverde.

HET ZWIJGEN DOORBREKEN ALS UITERSTE MANIER OM TE OVERLEVEN

Het zwijgen doorbreken kan gezien worden als een meer positieve en effectieve overlevingsstrategie dan de voorgaande. Het kind neemt namelijk het heft in eigen handen, zoals Mariah deed. Op een gegeven moment lukt het haar niet meer om smoesjes te verzinnen. Ze vertelt het aan een vriendin en later aan de vertrouwenspersoon op school. Daarover zegt ze:

Ik was opgelucht dat ik met haar kon praten, dat ik het niet meer binnen hoefde te houden, dat er ook iemand was die het wist.

Mariah's boodschap aan het eind is dan ook:
Het helpt écht als je met iemand praat.

Omgeving en steun

Uit de documentaire blijkt dat beroepskrachten en de omgeving een aantal dingen kunnen doen als ze te maken krijgen met kinderen als getuige van huiselijk geweld. Hierover komt in de film het volgende aan de orde.

SIGNALEN OPVANGEN

Mensen die in een situatie van huiselijk geweld zitten geven hierover geweld of ongewild signalen af aan hun omgeving. De gevolgen en overlevingsstrategieën die hiervoor zijn benoemd, geven veel aanknopingspunten voor het herkennen van deze signalen. Verschillende hoofdpersonen in de documentaire hebben het ook specifiek over signalen. Mariah heeft bijvoorbeeld vaker duidelijke signalen afgegeven. De eerste keer is ze daarin niet gehoord, omdat haar vader het geweld ontkende. Ze moest zelfs voor de klas vertellen dat ze een leugenaar was. Een 'schoolvoorbeeld' van hoe signalen niet opgepakt worden en hoe het taboe in stand kan worden gehouden! Mariah geeft aan dat ze erg opgelucht is dat er uiteindelijk wel iemand naar haar luisterde. Anneke vertelt dat ze boos is dat de school en de politie niet eerder iets hebben gedaan:

(...) want ze wisten natuurlijk dat het niet klopte, een kind kan dat niet liegen, kan dat niet verzinnen. Als toen actie ondernomen was, was het al jaren eerder afgelopen geweest.

En:

Ik ben nu voornamelijk heel boos, onder andere op de politie. Toen ik die gebeld had... Dat mijn dochttertje in de kinderstoel zit met de bloedspetters op de muur en dat ze dan zeiden: 'Zijn we nu weer een beetje kalm meneer?'

Ben geeft aan dat signalen opvangen voor de omgeving ook moeilijk is:

De buurt gaat hetzelfde doen als binnen zo'n gezinssysteem. Beschermen, de politie bellen. Maar ook bagatelliseren: je zult het er wel naar gemaakt hebben, allerlei excuses zoeken om zich er niet mee te bemoeien want het is toch een taboe.

ONDERSTEUNEN

De omgeving kan iemand die in een situatie van huiselijk geweld zit op verschillende manieren ondersteunen. De vriendin van Mariah heeft eerst Mariah's verhaal aangehoord en haar daarna doorverwezen naar iemand die haar zou kunnen helpen.

Ik zei dat ze naar [de vertrouwenspersoon van school] moest gaan, kijken wat zij eraan kon doen. Dat ze met iemand die haar kon helpen erover moest praten.

Ook de vertrouwenspersoon van school heeft in eerste instantie een luisterend oor geboden aan Mariah. Daarnaast heeft ze de mentor van Mariah op de hoogte gesteld. Met medeweten van Mariah heeft ze de schoolarts (=de jeugdarts) ingeschakeld.

En toen dacht ik: dit wordt te gek. Ik zei tegen haar: 'Mariah, we gaan nu de schoolarts bellen.' Toen zijn we naar de schoolarts gereden en heeft ze haar hele verhaal daar verteld.

Vervolgens is het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) ingeschakeld en is Mariah in een pleeggezin terechtgekomen. De vertrouwenspersoon van school vertelt dat Anneke naar de basisschool is gegaan voor hulp. De basisschool heeft haar naar de politie gebracht, die heeft gezorgd dat ze in de vrouwenopvang kwam.

Ben praat als jeugdarts met de twee kinderen die uit een situatie van huiselijk geweld komen. Daarnaast vertelt hij wat hij praktisch kan doen:

En dan ga je kijken wat is er ongeveer aan de hand en wat kan ik veranderen en wat kan ik niet veranderen. Je kunt zorgen dat er huisvesting is geregeld, zorgen dat er geld is, dat je inhaakt op de angst van moeder dat de kinderen weggehaald worden.

Beroepskrachten kunnen dus verschillende dingen doen om te ondersteunen, zo blijkt uit de film. Ze kunnen een luisterend oor bieden en het kind of het gezin zo snel mogelijk doorverwijzen naar juiste instellingen die verder kunnen helpen. Dit kunnen de jeugdarts, het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK), de vrouwenopvang en de politie zijn. Dit betekent uiteraard niet dat hier hun steun en interesse op moet houden.

De vertrouwenspersoon heeft bijvoorbeeld nog steeds contact met Mariah, die dit op prijs stelt.

HET TABOE DOORBREKEN: ER 'GEWOON' OVER PRATEN

Als kinderen eenmaal uit de situatie van huiselijk geweld zijn en/of zich veilig genoeg voelen om erover te praten, vindt Ben het belangrijk om er normaal met kinderen over te praten:

Je moet net doen of het heel normaal is om erover te praten. Van: waar woon je en hoe is het met eten en slapen. En als ze geen vriendjes hebben: waarom heb je geen vriendjes en daarop inhaken.

Vragen die Ben aan de kinderen stelt zijn:

- Vertel eens: als je nou niet kunt slapen, waar denk je dan aan?
- Je bent bang dat mama weggaat. Waarom ben je daar bang voor? Is ze dan wel eens weggegaan?
- Heeft hij mama pijn gedaan? En hoe deed hij dat dan? Was jij daarbij? Heb je dat gehoord of heb je dat gezien? Hoe voel je je dan als je dat hoort?
- Is het nu een beetje rustig nu hij weg is, of ben je nog steeds bang voor hem?
- Als je kon toveren, wat zou je dan toveren?

EERLIJK ZIJN OVER IN HOEVERRE JE KUNT HELPEN

Ben vindt het heel belangrijk om eerlijk te zijn tegenover kinderen in hoeverre je ze kunt beschermen. Eén van de twee kinderen die met Ben praat, vraagt hem namelijk of hij hen ook kan beschermen. Ben antwoordt:

Ik zal mijn best doen. Ik doe mijn uiterste best om jullie te beschermen. Dat beloof ik. Of het lukt dat weet ik niet maar ik doe mijn best.

Daarover zegt hij:

Dat kun je niet als hulpverlener. Dan zou je 24 uur op de stoep moeten staan. Het liefste zouden ze je mee naar huis willen nemen. Maar dat kan natuurlijk niet. Die moeder moet het zelf blijven doen. Ik kan ze niet beschermen.

Voor de omgeving is het dan ook belangrijk dit niet te beloven aan een kind en hierin realistisch te blijven.

GOED BALANCEREN TUSSEN GEHEIMHOUDING EN INGRIJPEN

Als een gezin in een situatie van huiselijk geweld zit is het voor de omgeving altijd balanceren op de grijze lijn van ingrijpen of de wens van het kind en/of het gezin respecteren. De film geeft aan dat iedere situatie weer anders is en dat het voor beroepskrachten altijd belangrijk is hier zorgvuldig mee om te gaan.

Mariah geeft bijvoorbeeld steeds aan dat de vertrouwenspersoon van school en de schoolarts niets mogen doen, en zeker niet zonder haar medeweten. Toch nemen ze contact op met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). Mariah vertelt:

Ik werd door [de vertrouwenspersoon van school] uit de les geroepen. Toen zei ze dat er twee mensen van het AMK op de stoep stonden die met mijn vader gingen praten.

Achteraf is Mariah wel blij dat dit allemaal is gebeurd. Zo maakt de documentaire heel duidelijk dat het belangrijk is om als beroepskracht na goede afweging de moed te hebben om in te grijpen. De vertrouwenspersoon vertelt:

Ik ging naar de RAAK-Manifestatie en daar was een jeugdarts uit Utrecht. Die zei: 'Je mag dit nooit van z'n leven voor je houden. Je moet iets doen, nu.' En toen dacht ik, nu wacht ik niet meer.

KINDEREN BEVESTIGING GEVEN

Juist omdat het praten over huiselijk geweld zo'n taboe is, is het belangrijk kinderen die dat wel doen hiervoor te prijzen. De vertrouwenspersoon is trots op Mariah en vertelt:

Zij is degene geweest die er uiteindelijk voor heeft gezorgd dat dit is gebeurd. Heel goed hoor. En dat heeft de schoolarts ook tegen haar gezegd. En de maatschappelijk werker van de Raad voor de Kinderbescherming zei: 'We zijn zo trots op je. Jij hebt uiteindelijk het startsein gegeven voor deze hele zaak.' Dat vind ik ook. Ik ben heel trots op haar.

Hulp en verwerking

Uit de documentaire blijkt dat er verschillende manieren van hulp en verwerking zijn voor kinderen en volwassenen die te maken hebben gehad met huiselijk geweld. Hieronder wordt samengevat wat hierover in de film naar voren komt.

THERAPIEGROEP KAMIL

Het stuk over therapiegroep *Kamil* laat delen uit een sessie met de twee kinderen zien. Ondertussen licht Daniëlle Steggink toe wat er gebeurt en waarom ze dit doet. Zo wordt duidelijk hoe de therapie in de praktijk werkt.

Daniëlle laat het boek zien dat ze bij de therapie heeft gemaakt. Kamil, de groene kameleon uit dit boek, heeft thuis nare dingen meegemaakt. Bij een van de eerste plaatjes waar we hem in gelukkige tijden zien, vertelt Daniëlle:

Dat is voor sommige kinderen wel belangrijk, om te laten zien dat het ooit goed is gegaan met hun ouders. Het is voor kinderen goed om te weten dat zij geboren zijn in tijden dat het goed ging tussen hun ouders.

Kamil is ook als speelgoedbeest nagemaakt voor gebruik tijdens de sessies.

Over emoties uiten en herkennen zegt Daniëlle:

Je ziet vaak bij deze kinderen dat ze moeite hebben hun emoties te herkennen en nog meer om hun eigen emoties te laten zien.

We zien hoe Daniëlle hen hierbij helpt. Ze vraagt de kinderen tekeningen van de verschillende emoties op te hangen en ze later weer te zoeken. Ook dansen ze samen op vrolijke muziek, om even later bij klassieke muziek verdrietig te zijn.

In de therapie gaan de kinderen ook in de hangmat en dan wordt voor ze gezorgd:

Wij gaan voor jullie zorgen, jullie hoeven niet voor jezelf te zorgen, jij moet het fijn hebben.

Aan het jongetje in de hangmat is duidelijk te zien dat hij zich dan ontspant.

TEQUISE IN THERAPIE

Tequise volgt een cognitieve gedragsmatige therapie met bewegingselementen op een kinder- en jeugdtraumacentrum. Het is een therapie voor kinderen die geweld in het gezin hebben meegemaakt en daardoor getraumatiseerd zijn. De therapie wordt aan verschillende leeftijdsgroepen gegeven. Tequise zit in de groep voor 12- tot 15-jarigen.

In de film tekent Tequise op een mat iets wat haar herinnert aan het huiselijk geweld. De therapeute praat met Tequise over wat ze aan het tekenen is. Later mag ze ook met dingen gooien en schoppen, slaan en schelden tegen de mat. De therapeute vertelt dat Tequise in het begin van de therapie heel verkrampd was, vast zat in haar gevoel en zich niet kon uiten. Momenteel gaat het veel beter volgens Sabrina:

Nu loopt ze weer allemaal gekke dingen te doen, en dat heb ik in jaren niet bij haar gezien.

En de therapeute zegt:

Dat is eigenlijk het allerleukste, als je ziet dat een kind weer kan genieten.

Op school is Tequise ook uit zichzelf bezig met de verwerking. In de klas mochten ze zelf een woordenboek maken en zij koos ervoor een woordenboek van emoties te maken. Eerder in de film laat Tequise haar woordenboek al zien en noemt ze de woorden die ze heeft bedacht bij verschillende letters van het alfabet.

VERWERKING

De andere hoofdpersonen hebben ook allemaal een manier gevonden om hun ervaringen te verwerken. Ben maakt zelf beelden die iets vertellen over wat hij heeft meegemaakt. Daarnaast is hij jeugdarts geworden. Zo kan hij kinderen in dezelfde situatie helpen. Alexandra is in therapie gegaan. Daarin leert ze weer boos te worden en verdriet toe te laten. Ook schrijft ze brieven naar haar moeder die ze in de therapie voorleest. Mariah is eveneens in therapie. Daar komt de woede en de angst weer los, vertelt haar moeder. Amresh is na een tocht langs verschillende hulpverleners zijn eigen weg gegaan. Hij is muziek gaan maken om zijn ervaringen te verwerken en vertelt:

Ik haal het positieve eruit en ga nu door met mijn leven.

3 Suggesties voor gebruik

Opleiders, docenten en trainers die de film in groepsverband willen gebruiken vinden hiervoor in dit hoofdstuk een aantal suggesties. Ten eerste wordt de suggestie gedaan de film in drie delen te laten zien. Daarnaast worden discussievragen opgesomd die kunnen helpen de discussie naar aanleiding van de film te openen. Een discussie op gang helpen en houden is soms best lastig. Zeker als het gaat over een taboeonderwerp. Daarom worden in dit hoofdstuk tot slot suggesties voor actieve werkvormen gedaan.

De film in drie delen laten zien

De film duurt een uur en dat kan lang zijn als deze in groepsverband wordt vertoond. Daarnaast kan de documentaire heftige emoties oproepen. Dit is normaal: ze vormen een gezonde reactie op ongezonde situaties. Door de kijkers hiervoor de ruimte te geven, stimuleert het de discussie.

Een manier om om te gaan met de lengte van de film en de emoties die deze op kan roepen, is door deze in delen te bekijken. De film laat zich gemakkelijk opdelen naar de thema's die aan de orde komen:

- Beleving en gevolgen, 22 minuten
- Steun en omgeving, 14 minuten
- Hulp en verwerking, 22 minuten

Uiteraard kan er ook voor gekozen worden een bepaald deel van de film te laten zien of de delen in verschillende bijeenkomsten afzonderlijk van elkaar te vertonen.

Discussievragen

Bij veel van de onderstaande discussievragen passen citaten uit hoofdstuk 2. Deze citaten kunt u tevens gebruiken als inleiding op de vragen. Sommige vragen kunnen worden uitgewerkt tot een huiswerkopdracht.

BELEVING EN GEVOLGEN (EERSTE GEDEELTE VAN DE FILM)

- Getuige zijn van huiselijk geweld kan voor kinderen veel gevolgen hebben. Welke heb jij gehoord in de film? Welke gevolgen kan jij je ook voorstellen, die niet in de film zijn benoemd?

- Welke gevolgen heeft de situatie van huiselijk geweld gehad voor ... (Vul een van de hoofdpersonen in)?
- Er zijn ook seksespecifieke gevolgen van huiselijk geweld te benoemen. Wat valt je op aan hoe Amresh met zijn ervaringen omging, en wat aan hoe Tequise ermee omging?
- In de film wordt een aantal overlevingsstrategieën benoemd. Wat zijn volgens jou overlevingsstrategieën?
- Welke overlevingsstrategieën worden volgens jou in de film benoemd? Welke overlevingsstrategieën kan jij je ook voorstellen, die niet in de film zijn benoemd?

OMGEVING EN STEUN (TWEDE GEDEELTE VAN DE FILM)

- De film geeft aan dat de omgeving veel kan betekenen voor een kind of gezin in een situatie van huiselijk geweld. Wat zeggen de verschillende personen hier volgens jou over? Wat vind je daarvan? Is dat voor jou als beroepskracht ook haalbaar?
- In de film komt aan de orde dat signalen opvangen van kinderen die in een situatie van huiselijk geweld zitten belangrijk, maar ook moeilijk is. Wat zijn volgens jou duidelijke signalen en wat zou je daar vanuit je werk mee kunnen doen?
- Wanneer zou jij je collega's vertellen over vermoedens die je hebt? Durf je voet bij stuk te houden als collega's je vermoedens niet serieus nemen?
- De moeder van Mariah heeft zelf weinig kunnen doen om Mariah te beschermen en uit de situatie te komen. Kun je dit verklaren? Ze is zelf ook slachtoffer en heeft zich daar vaak alleen in gevoeld. Wat zou je voor haar kunnen betekenen?
- De moeder van Mariah is boos op de school en de politie omdat zij niet hebben ingegrepen. Wat had de school en politie volgens jou moeten/kunnen doen?
- Doorverwijzen naar de juiste instantie is iets wat een beroepskracht kan doen. Is voor jou duidelijk naar welke instanties je in deze situaties het beste door kunt verwijzen?
- 'Doen alsof het heel normaal is om erover te praten' is een advies dat Ben Rensen geeft. Kun jij in je werk iets met dit advies? (Zie ook de opsomming van vragen die Ben stelt in hoofdstuk 2.)
- De vertrouwenspersoon van school heeft gebalanceerd tussen geheimhouding en ingrijpen en toen zonder duidelijke

- toestemming van Mariah contact opgenomen met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). Wat vind je hiervan? Hoe zou jij het aanpakken in een dergelijke situatie?
- Ben geeft aan dat je eerlijk moet zijn tegen kinderen. Hij kan alleen beloven dat hij zijn best zal doen om de kinderen te beschermen. Wat vind je hiervan? Zou jij het hierbij kunnen of willen laten? Zo niet, wat zou je dan doen?

HULP EN VERWERKING (DERDE GEDEELTE VAN DE FILM)

- Welke mogelijkheden voor therapie komen in de film naar voren en wat is de kern van deze therapieën volgens jou?
- Emotie opnieuw leren herkennen en uiten is een belangrijk onderdeel van de verschillende therapieën. Hoe gebeurt dit in de therapie van Tequise? En hoe in de therapiegroep *Kamil*?
- Wat valt je op aan de manier waarop Ben, Alexandra, Mariah en Amresh hun ervaringen verwerken?

Werkvormen

De discussie op gang helpen kan door vooraf of na het kijken van de hele film of delen ervan wat vragen te stellen. Of bijvoorbeeld door vlak voor of na belangrijke uitspraken de band stil te zetten en een discussie op te roepen. Een aantal meer concrete en actieve werkvormen wordt hieronder samengevat².

STELLINGEN

Een stellingenspel heeft tot doel verschillende meningen over een onderwerp te confronteren met elkaar, maar ook om mensen bewust te maken van hun eigen mening en te laten ervaren dat er verschillende meningen naast elkaar kunnen bestaan. Ook nodigen stellingen mensen die niet makkelijk praten uit om te reageren. Bovenstaande discussievragen zijn om te buigen tot stellingen. Bijvoorbeeld:

- ‘Het effect van geweld tussen ouders op kinderen is te verwaarlozen.’
- ‘In situaties van huiselijk geweld is de omgeving altijd verplicht in te grijpen.’

² Deze werkvormen zijn onder meer gebaseerd op werkvormen die besproken worden in de handleiding bij de video *Slachtoffer af*. Deze video inclusief handleiding is te bestellen bij TransAct, telefoon (030) 232 65 00.

- ‘Moeders die slachtoffer zijn van huiselijk geweld valt niet te verwijten dat ze hun kind niet beschermen.’
- ‘Jongens reageren heel anders op huiselijk geweld dan meisjes.’

Zet de stellingen op kaartjes en leg ze omgekeerd in kleine groepen of een grote groep. Om de beurt leest iemand een kaartje voor en geeft zijn mening, waarop de groep reageert.

ROLLENSPEL

Een rollenspel biedt beroepskrachten de mogelijkheid te oefenen wat ze zouden kunnen doen als ze te maken krijgen met een kind of een gezin dat in een situatie van huiselijk geweld zit. Bedenk een voor de deelnemers relevante case (uiteraard kan ook een bestaande case worden ingebracht). Beschrijf de rollen van het kind, van de ouders van het kind, van de beroepskracht en relevante andere betrokkenen zo precies mogelijk: sekse, leeftijd, gevoelens, karakter, opleiding, et cetera. Beschrijf ook tijdstip, plaats van handeling en de situatie. Verdeel de rollen in de groep en geef voorbereidingstijd. Geef ook de toeschouwers een rol door ze te vragen verschillende zaken of personen te observeren. Zorg voor een duidelijk begin en een eind maar geef de spelers ook ruimte voor een eigen inbreng. Spreek de spelers in de nabespreking op hun rol aan en niet als persoon en geef ruimte voor ieders emoties.

INBEELDEN

Bij deze werkvorm gaan beroepskrachten zich inbeelden hoe ze het zelf aan hadden gepakt als ze te maken hadden gekregen met een van de hoofdpersonen in de film. Deel drie groepen in. Laat een groep Mariah in de film volgen, een groep Tequise en een andere groep Amresh. Laat de groepen vervolgens afzonderlijk bespreken hoe ze ‘hun’ hoofdpersoon zouden willen ondersteunen of helpen. Laat ze zichzelf daarbij vragen stellen als: wat is (was) voor deze hoofdpersoon belangrijk, wat heeft (had) deze nodig? Hoe zou je als beroepskracht voor deze hoofdpersoon een sfeer van veiligheid en vertrouwen kunnen (hebben) creëren? Waar liggen de grenzen voor wat ik zou kunnen doen voor deze hoofdpersoon?

De groepjes kunnen op een flap schrijven wat ze bedenken en dit vervolgens aan elkaar presenteren. In een nabespreking kan worden ingegaan op wat beroepskrachten van elkaar kunnen leren en wat leerpunten voor henzelf zijn.

PROTOCOL OPSTELLEN

De discussie kan ook dienen om tot een (informeel) protocol te komen. Bijvoorbeeld een protocol over hoe beroepskrachten binnen de instelling moeten handelen als ze te maken krijgen met kinderen of gezinnen in situaties van huiselijk geweld. Laat de groep hiervoor naar het deel 'Wat kan de omgeving doen' kijken. Laat ze vervolgens discussiëren over wat daar aan de orde komt. Of laat verschillende groepen letten op wat verschillende personen in de documentaire zeggen over wat de omgeving kan doen. Vraag ze op te schrijven wat ze hier goed aan vinden en over zouden nemen maar ook hoe het beter kan. Vraag ze vervolgens een protocol op te stellen dat past bij de eigen instelling.

---

4 Meer informatie

In de documentaire komen verschillende thema's aan de orde zoals deze in hoofdstuk 3 zijn besproken. Meer indirect komen ook onderwerpen aan de orde als de cyclus van geweld, slachtofferchap en privacy. Over deze onderwerpen en de thema's is in onderstaande literatuur en websites meer te lezen.

Literatuur

Baeten, P. en E. Geurts

In de schaduw van het geweld. Kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders. Utrecht: NIZW, 2002

Een boek waarin geschreven wordt over problematiek (onder andere de cyclus van geweld), achtergronden (zoals slachtofferchap), dynamiek tussen ouders en kinderen bij geweld, de gevolgen voor kinderen en hulp. Ook is een helder stappenplan opgenomen voor wat beroepskrachten kunnen doen die met deze kinderen of gezinnen te maken krijgen.

Baeten, P. en L. Janssen

Samenwerking en beroepsgeheim. Utrecht: NIZW, 2002

In dit boek staan de regels beschreven waar beroepskrachten zich aan moeten houden als het gaat om uitwisseling van cliëntgegevens in situaties van huiselijk geweld.

Wentzel, W.

Huiselijk en seksueel geweld. Houten: Bohn, Stafleu Van Loghum, 2003

Dit is een boek over huiselijk geweld speciaal voor sociaal pedagogisch hulpverleners. Aan de orde komen: wat wordt verstaan onder huiselijk geweld, gevolgen, signaleren, bespreekbaar maken, begeleiden en verwijzen, hulpverlening, ontwikkelingen en professionalisering.

Wentzel, W.

Beroepsrisico's van het werken met getraumatiseerde cliënten.

Utrecht: TransAct, 2002

Dit pakket - dat bestaat uit drie boeken en een spel over werkstress - gaat in op het feit dat het tot in detail aanhoren van verhalen over geweld en mishandeling soms te veel kan worden voor hulpverleners. Kijk op www.transact.nl bij publicaties over gezondheidszorg voor een beschrijving van het pakket en een artikel over dit onderwerp.

Websites

www.huiselijkgeweld.nl

Dit is een site voor wie informatie of hulp zoekt met betrekking tot huiselijk geweld. Hier is informatie te vinden over het Netwerk Huiselijk Geweld. Dit netwerk probeert alle gegevens die over huiselijk geweld beschikbaar zijn te bundelen. U vindt er nieuws, een agenda, organisaties, onderzoek, publicaties, links en een forum waar gediscussieerd kan worden over actuele zaken.

www.kindermishandeling.info

Dit is een site voor beroepskrachten over de achtergronden en aanpak van kindermishandeling. U vindt er nieuws, literatuur, een vraagbaak, een agenda, achtergronden (waaronder ook wetsartikelen), informatie over protocollen, adressen, links en nog veel meer.

www.kindermishandeling.nl is een website speciaal voor kinderen en ook voor docenten uit het basis- en voortgezet onderwijs.

Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)

Het AMK is er voor iedereen die zich zorgen maakt over een kind in zijn of haar omgeving en denkt aan kindermishandeling. Het AMK ziet het getuige zijn van huiselijk geweld als een vorm van psychische kindermishandeling, en rekent daarom ook deze kinderen tot haar doelgroep. Iedereen kan het AMK bellen om advies te vragen over de manier waarop men met signalen om kan gaan. Mensen die het AMK bellen kunnen als zij dat willen dus zelf het heft in handen houden. Ook kunnen zij een melding doen. Dan volgt onderzoek door het AMK en wordt contact gezocht met het kind en gezin.

0900 123 1230 is het landelijk nummer van het AMK (€ 0,05 per minuut). Vanaf dit nummer wordt direct doorverbonden met het AMK in de regio waar men belt.

www.amk-nederland.nl biedt meer informatie, downloadbaar campagnemateriaal, adressen en links.

Vergeeten kinderen deel 1

Vergeeten kinderen deel 1 is een korte documentaire over *Let op de Kleintjes*, een cursus voor kinderen van 6 tot 12 jaar die huiselijk geweld hebben meegemaakt. In de cursus leren zij dat ruzies en conflicten ook zonder geweld kunnen worden opgelost. De cursus is ontwikkeld en beschreven door TransAct in de handleiding *Let op de Kleintjes*. Binnenkort komt een handreiking beschikbaar met tips en suggesties voor mensen die groepen willen starten en met een beschrijving van praktijkprojecten.

Vergeeten kinderen deel 1 informeert moeders die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld over de cursus. Daarnaast is de film bedoeld voor beroepskrachten. Zij worden geïnformeerd over de cursus zodat zij er meer bekendheid aan kunnen geven.

Research en scenario: Anne-Mieke van den Berg

Productie en regie: Clé Jansen

Duur: ca. 22 minuten

NIZW-bestelnummer: E 9005